

1. Az ókor

1.1 Vallás és kultúra az ókori Keleten

Középszint

Vallások:

- a többistenhit jellemző vonásai (a tanultak közül a sumer, az egyiptomi vagy a kínai többistenhívő vallás szolgálhat példaként),
- az egyistenhit jellemzői.

Kultúra:

- Mezopotámia: agyagtábla – ékírás; toronytemplom,
- Egyiptom: piramisok, hieroglifa,
- Fönícia: hangjelölő betűírás,
- India: Buddha,
- Kína: Nagy Fal, cseréphadsereg.

Emelt szint

A folyammenti civilizációk jellemzői (pl. Mezopotámia, Egyiptom, Kína):

- a földrajzi környezet, a természeti viszonyok, az áradás jellege,
- az öntözéses gazdálkodás (technikája, terményei, eredményei),
- a társadalom (istenkirályok, bürokrácia, függő helyzetű termelők, kényszermunka, ellátás),
- műveltség: írás – írástudók, közmunkák – jellegzetes építmények, művészetek „tudományok” – időszámítás, geometria, csillagászat.

Egyistenhit a zsidó vallásban: az egyistenhit megszilárdulása és kizárólagossá válása a babiloni fogság után.

1.2 A demokrácia kialakulása Athénban

Középszint

Az athéni demokrácia:

- a kleiszthenészi alkotmány lényege (a területi elv),
- az athéni társadalom és a politikai jogok,
- a legfontosabb politikai intézmények (népgyűlés, ötszázak tanácsa, sztratégoszok, cserépszavazás) működése.

Emelt szint

Az arisztokrácia és a démosz küzdelme:

- a két társadalmi osztály jellemzői,
- Drakón és Szolón reformjai (a származási és a vagyoni elv),
- a türannisz rendszere,
- Kleiszthenész reformjai (a területi elv).

A spártai állam:

- a társadalom jellemző vonásai,
- a spártai államberendezkedés sajátosságai, a nevelés szerepe.

1.3 A római köztársaság virágkora és válsága, az egyeduralom kialakulása

Középszint

A köztársaság válsága:

- a hódítások gazdasági–társadalmi hatása,
- reformkísérletek – a Gracchusok,
- a hadsereg reformja – Marius,
- polgárháború és rabszolga felkelések,
- Caesar diktatúrája.

Emelt szint

Augustus principátusa:

- az egyeduralkodó jellege,
- a birodalom aranykora,
- a kor forrásai (pl. Augustus önéletrajza, Tacitus, Suetonius).

1.4 Az antik hitvilág, művészet, tudomány

Középszint

A görög hitvilág:

- jellemző vonások (sokistenhit, emberalakúság, az istenek „illetékességi területe”),
- a legfontosabb istenek (Zeusz, Héra, Apollón, Pallasz Athéné, Hermész, Poszeidón, Árész, Aphrodité).

Kimagasló kulturális emlékek:

- az athéni Akropolisz – Pheidiasz szobrászati tevékenysége,
- a görög színház,
- az alexandriai világítótorony.

A római építészet: néhány konkrét építmény (pl. Róma – Colosseum, Nimes – vízvezeték) felismerése.

Pannónia római emlékei:

- a provincia stratégiai jelentősége – a limes,
- katonai táborok és polgárvárosok,
- a római életmód emlékei a városokban (amfiteátrumok, fürdők, utak, vízvezetékek).

Emelt szint

A tudomány területei:

- a történetírás – Hérodotosz és Thuküdidész,
- a filozófia – Szókratész, Platón, Arisztotelész,
- a történettudomány fejlődése – Hérodotosz és Thuküdidész.

1.5 A kereszténység kialakulása és elterjedése

Középszint

A kereszténység fő tanításai:

- az egyistenhit, a szeretet főparancsa és az üdvösség reménye,
- a legfontosabb forrás: az Újszövetség (az evangéliumok és a levelek).

Emelt szint

A páli fordulat és az egyház kialakulása:

- Pál jelentősége – alkalmazkodás a fennálló társadalomhoz.

Az üldöztetéstől az államvallásig:

- a keresztényüldözések okai,
- Constantinus türelmi rendelete és a niceai zsinat (a dogmák kialakulása),
- a kereszténység a birodalom államvallása (Theodosius Kr. u. 391.).

1.6 A népvándorlás, az antik civilizáció felbomlása

Középszint

A birodalom nyugati felének válsága:

- a gazdaság és a társadalom átalakulása,
- a birodalom kettéosztása.

A népvándorlás:

- jellemzői, főbb mozzanatai,
- következményei.

A nyugat-római birodalom bukása

Emelt szint

A népvándorlás és a nyugati limes összeomlása:

- a gótok vándorlása és a birodalom kettéosztása,
- a germánok beözönlése,
- a hunok és a nyugati birodalom vége.

2. A középkor

2.1 A feudális társadalmi és gazdasági rend jellemzői

Középszint

A középkori uradalmak jellemző vonásai:

- az uradalom részei és az önellátó gazdálkodás,
- a jobbágyi viszony jellemzői,
- a jobbágyi szolgáltatások fajtái.

A mezőgazdasági technika fejlődése:

- új mezőgazdasági találmányok és eljárások (nehézeke, szügyhám, háromnyomásos – gazdálkodás),
- terményfelesleg és népesség-növekedés.

Emelt szint

A Frank Birodalom:

- Klodvig állama és a kereszténység felvétele,
- a Karolingok felemelkedése, az arab előrenyomulás megállítása,
- Kis Pippin és az egyházi állam kialakulása,
- Nagy Károly birodalma,
- a Frank Birodalom felbomlása (Verdun).

2.2 A nyugati és keleti kereszténység

Középszint

Az egyház politikai szerepe a nyugati kereszténységben X–XI. század.

- a pápaság a reformok élén (a clunyi reformok),
- az egyházszakadás,
- a papság és a császárság küzdelmei,
- a keresztes hadjárat meghirdetése,
- az eretnek mozgalmak és a kolduló rendek (ferencesek, domonkosok).

Emelt szint

A szerzetesség fejlődése a nyugati egyházban:

- a szerzetesség kialakulása és jellemzői a korai középkorban (Szent Benedek),
- a szerzetesség megújulása az érett középkorban – a kolduló rendek.

Az egyházszakadás és következményei:

- az ortodox kereszténység térhódítása – a szlávok megtérítése (Cirill és Metód),
- a nyugati kereszténység szervezetének megszilárdulása (pápa, püspökségek, érsekségek, szerzetesrendek, zsinatok),
- eltérő és közös vonások (a szertartás nyelve, hierarchia és nemzeti egyházak, liturgikus különbségek).

2.3 Az iszlám vallás és az arab világ

Középszint

A vallás kialakulása:

- Arábia társadalmi és gazdasági jellemzői,
- Mohamed fellépése, életének főbb eseményei.

A tanítás:

- az öt pillér – szigorú egyistenhit és a vallás gyakorlása,
- a Korán és a Koránon alapuló jog,
- az állami és az egyházi hatalom egysége.

Emelt szint

Az iszlám államberendezkedés:

- a szolgálati birtokok és az adók,
- a hit terjesztésének parancsa,
- integráló képesség: a kereskedelem, a gazdaság, a kultúra fellendülés,

A hódítások:

- Mohamed utódai: a Közel-Kelet meghódítása,
- az Omajjádok és az Abbászidák,
- a birodalom legnagyobb kiterjedése és szétagolódása.

2.4 A középkori városok

Középszint

A középkori város jellemzői:

- a telepítő tényezők (igazgatási, egyházi székhely, vásárközpont, közlekedési csomópont),
- önkormányzat (adó, választott tisztségviselők, városi jogok),
- a város külső képe (falak, kapuk, szűk utcák, városháza, templom).

Emelt szint

A céhek kialakulásának okai:

- szűk piac – kis vásárlóerő,
- kézművesség – minőség,
- a minőség védelme – a munkafolyamat szabályozása.

A céhes ipar jellemzői:

- a céh: védelem a kontárokkal szemben és a minőségért,
- szervezete, működése (mester, legény, inas, vándorlás, mesterremek),
- szerepe a város védelmében.

2.5 Egyházi és világi kultúra a középkorban

Középszint

A román és a gótikus stílus:

- jellegzetes építmények: katedrálisok, várak, kolostorok,
- a stílusjegyek (román: dongaboltozat, zömök falak, lőrésszerű ablakok; gót: csúcsíves boltozat, mérműves ablakok, fény, égre törő tornyok).

A lovagi kultúra:

- lovagi magatartás: lovagi erények (hősiesség, bölcsesség, önmérséklet),
- a lovagi életmód: a lovagi torna, a lovagi költészet és a szerelem.

Emelt szint

Az egyetemek és az oktatás:

- immunitás és függetlenség,
- a tananyag és a fakultások,
- a nyugati nagy egyetemek (Párizs, Oxford, Cambridge – XIII. század) és a közép-európai egyetemek (pl. Prága, Bécs, Krakkó – XIV. század) létrejötte.

A skolasztika:

- az antik kulturális örökség (Arisztotelész) beemelése,
- hit és tudás viszonya.

2.6 A humanizmus és a reneszánsz Itáliában

Középszint

A humanizmus és a reneszánsz jellemző vonásai, nagy alkotói:

- az antik irodalom és művészet újjászületésének igénye,
- emberközpontú világkép (a természet és az emberi test felfedezése; a perspektíva).

Emelt szint

A humanizmus és a reneszánsz az irodalomban (pl. Petrarca, Bocaccio) a művészetekben (pl. Brunelleschi, Raffaello) és a bölcséletben (pl. Machiavelli).

2.7 Az angol és a francia rendi állam működése (csak emelt szinten)

Az angol rendi fejlődés jellemzői és főbb szakaszai:

- a Magna Charta mozgalom,
- az első rendi gyűlés összehívása.

A francia rendi gyűlés király általi összehívása.

A rendiség működése:

- a rendek fogalma,
- a hatalommegosztás,
- az angol berendezkedés,
- a francia modell.

Hasonlóságok és különbségek.

2.8 Az Oszmán Birodalom terjeszkedése

Középszint

Az oszmán berendezkedés:

- minden föld a szultáné,
- adománybirtokok – szpáhik,
- zsoldosok – janicsárok.

A hódító birodalom:

- Kisásziából a Balkánra (Bulgária, Szerbia és a román fejedelemségek meghódítása),
- Konstantinápoly eleste,
- Szulejmán hódításai (Magyarország, 1526.).

Emelt szint

Az oszmán berendezkedés:

- minden föld a szultáné – a despotizmus,
- adománybirtokok – szpáhik – rablógazdálkodás,
- adóterhek – iszlamizálódás.

Az Oszmán Birodalom sajátosságai Európában:

- alkalmazkodás a meghódított ország berendezkedéséhez,
- a politikai-katonai vezető réteg integrálása (Balkán),
- a kettős uralom (Magyarország).

3. A középkori magyar állam megteremtése és virágkora

3.1 A magyar nép őstörténete és vándorlása

Középszint

A magyar nép vándorlásának főbb állomásai:

- Magna Hungária, Levédia, Etelköz,
- a környező népek kulturális hatásának néhány eleme.

Emelt szint

A sztyeppe-i nomád életmód jellemző vonásai a forrásokban:

- téli és nyári szállások, nagyállattartás, földművelés,
- társadalom és hadszervezet,
- harcmódor és fegyverzet.

Őstörténetünk vitatott kérdéseiről:

- a közismert álláspontok azonosítása (eredet, őshaza),
- az érvelés tényszerű adatainak és mögöttes tartalmának felismerése, elkülönítése.

3.2 A honfoglalástól az államalapításig

Középszint

A honfoglalás:

- a Kárpát-medence közvetlenül a honfoglalás előtt: frankok, szlávok,
- a honfoglalás (895–907.).

Társadalom és életmód:

- a társadalom tagolódása (törzs- és nemzetségfők, fegyveres kíséret, szolgálatra kényszerített szabadok),
- jellegzetes mesterségek (pl. ötvös, kovács, íjkészítő) és az életmód egyes elemei (pl. jurta, viselet).

Géza fejedelemsége:

- a törzsfők-nemzetségfők hatalmának megtörése,
- a külpolitikai váltás,
- Géza és a kereszténység.

István állama:

- az uralom megszilárdítása és a keresztény királyság létrejötte,
- a királyi vármegyerendszer megszervezése és működése,
- az egyházszerzés.

Emelt szint

Kalandozások:

- céljai, irányai,
- sikerek és kudarcok: a szembenálló felek harcmódora,
- a kalandozók életmódja a források tükrében.

Szent István törvényei.

3.3 Az Árpád-kor

Középszint

Az új berendezkedés:

- a királyi birtokok eladományozása és következményei,
- a szerviensek mozgalma és az Aranybulla,
- a változások mérlege.

A tatárjárás és következményei:

- IV. Béla politikája a tatárjárás előtt,
- a tatár támadás, a pusztítás mérlege,
- IV. Béla reformjai
 - várépítés,
 - várospolitikai,
 - kunok letelepítése.

Emelt szint

Az új rend megszilárdítása:

- szigorú törvények a magántulajdon védelmében,
- Horvátország és Dalmácia meghódítása.

3.4 Társadalmi és gazdasági változások Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond idején

Középszint

Károly Róbert gazdaságpolitikája:

- pénzügyi reformok,
- kereskedelmi útvonalak, kivitel,
- a kapuadó.

A magyar városfejlődés:

- a városok három típusa (szabad királyi város, bányaváros, mezőváros),
- az Anjouk és Zsigmond várospártoló politikája.

Emelt szint

Az Anjou-kori társadalom:

- a jogilag egységes nemesség és jobbágyság kialakulása és jellemzői,
- az 1351-évi törvények.

Zsigmond király külpolitikája:

- a török veszély: a nikápolyi csatavesztés és a déli végvári vonal kiépítése,
- a konstanzi zsinat – a nyugati egyházszakadás megszüntetése,
- a huszita kérdés kezelése – a huszita háborúk.

3.5 A Hunyadiak

Középszint

Hunyadi János harcai a török ellen:

- a hosszú hadjárat és a várnai csatavesztés,
- a rigómezei vereség és a nándorfehérvári győzelem.

Hunyadi Mátyás:

- család, személyes tulajdonságok,
- Mátyás állama: szakszerűsödő hivatalnokszerkezet, növekvő adók,
- a zsoldoshadsereg; aktív védelem a török ellen.

Emelt szint

Mátyás külpolitikája:

- törökellenes politika – aktív védelem, második végvárrendszer,
- cseh és osztrák háborúk – sikertelen kísérlet a császári cím megszerzésére,
- a hódító politika háttere: zsoldossereg és adók.

3.6 Kultúra és művelődés

Középszint

Művészeti emlékek az Árpád- és Anjou korszakban:

- a román és a gótikus stílus néhány jellemző épülete (pl. Ják, Esztergom, Diósgyőr, Kassa),
- ötvösművészet és szobrászat (pl. koronázási jelvények, a Kolozsvári testvérek Szent György szobra, a budavári gótikus szoborlelet).

Emelt szint

Mátyás király és a reneszánsz:

- nagy átalakítások Budán és Visegrádon,
- a Corvina könyvtár.

4. Szellemi, társadalmi és politikai változások az újkorban

4.1 A nagy földrajzi felfedezések és következményei

Középszint

A nagy földrajzi felfedezések állomásainak bemutatása:

- a felfedezések legfőbb mozgatórugói, legfontosabb előzményei,
- a nagy fedezések menetének bemutatása térképhasználattal (a legjelentősebb portugál utak: Afrika, India, Távols-Kelet, a Föld körbehajózása; a spanyol utak: Amerika felfedezése és leigázása).

A földrajzi felfedezések legfontosabb következményeinek áttekintése:

- a spanyol és a portugál gyarmatosítás területei és legfőbb jellemzői (rablógazdaság, rabszolgaság, hittérítés),
- a kialakuló interkontinentális kereskedelem legfőbb árucikkeinek és útvonalainak bemutatása, valamint a gyarmatosítás legfőbb gazdasági és politikai hatásai Európa életére (nemesfémözön, spanyol nagyhatalmosság).

Emelt szint

A kapitalista világgazdasági rendszer kialakulásának kezdetei, a legfőbb társadalmi és gazdasági folyamatok a XVI–XVII. századi Nyugat-Európában:

- a koraiújkori Nyugat-Európa társadalmi és gazdasági változásai (demográfiai robbanás, városfejlődés, agrárkonjunktúra, árforradalom, agrárrolló, ipari átalakulás, nemzetközi munkamegosztás, hitel- és bankrendszer létrejötte),
- a kapitalista viszonyok kialakulásának elemei; a tőkés gazdaság és társadalom feltételeinek kialakulása és a nagy gyarmatosítás összefüggései (Nyugat-Európa kerül a szerveződő világgazdaság középpontjába: a transz-atlanti kereskedelem útvonalai, a világkerkedelem lassú kialakulása, a világgazdaság csírái, a tőkekoncentráció).

4. 2 Reformáció és katolikus megújulás

Középszint

A reformáció főbb irányzatai:

- a reformáció születésének közvetlen okai és főbb eseményei,
- a reformáció főbb irányzatai: a legfontosabb lutheri és kálvini tanok,
- a reformáció elterjedése Európában.

A katolikus megújulás, az ellenreformáció: az ellenreformáció kibontakozása, a katolikus egyház válasza (tridentini zsinat: szervezeti megújulás, új szerzetesrendek, vallásháborúk és kompromisszumok).

A barokk művészet áttekintése:

- a barokk stílus jegyeinek bemutatása,
- a barokk kapcsolata a katolikus megújulás folyamatához.

Emelt szint

Nagyhatalmi konfliktusok és vallási ellentétek a koraiújkori Európában:

- a Habsburg világbirodalmi kísérlet,
- a koraiújkori nagyhatalmi vetélkedés (Habsburg–francia) mozgatórugói, legfőbb állomásai,
- a vallásháborúk és a harmincéves háború ideológiai, társadalmi, politikai és gazdasági háttere, főbb eseményei, eredménye.

4.3 A kontinentális abszolutizmus és a parlamentáris monarchia megszületése Angliában

Középszint

A francia abszolutizmus XIV. Lajos korában:

- a Napkirály államának és nagyhatalmi politikájának jellemzői.

A alkotmányos monarchia működése:

- a polgári jogállam születése, és az alkotmányos monarchia rendszere.

Emelt szint

Az angolszász kapitalizálódás és polgári fejlődés: az angol kapitalizálódás gazdasági folyamatai (az agrár és az ipari tőke kialakulása, az atlanti világgazdaság, a szabad verseny létrejötte), szinterei (bekerített árutermelő birtokok, kereskedőtársaságok, értéktőzsde) és társadalmi háttere.

Nagyhatalmi erőviszonyok, az európai egyensúly a XVIII. században: a korai kapitalista, polgárosodó Anglia anyagi kultúrája és mindennapi élete különböző helyszíneken és társadalmi közegben (pl. vidék, City, udvar, gyarmat).

4.4 A tudományos világkép átalakulása, a felvilágosodás

Középszint

A felvilágosodás legjelentősebb gondolatai és főbb képviselői – források alapján:

- a tudományos világkép kialakulása a koraujkorban (kopernikuszi fordulat, természettudományok létrejötte),
- a felvilágosodás alapvető szellemi irányzatai, legfőbb képviselői és alkotásai,
- a francia felvilágosodás áramlatai, társadalmi és politikai hatásai.

Emelt szint

Az új világszemlélet kialakulása, az újkori tudományok kibontakozása:

- az angol és a francia felvilágosodás gyökerei (társadalmi, gazdasági és szellemi),
- a modern természettudományos gondolkodás fejlődésének legfontosabb újkori állomásai (heliocentrikus világkép, Galilei és Newton tevékenysége, kísérleti kutatások, természettörvények, tudományok születése, matematikai alapok),
- a felvilágosodást előkészítő legfőbb filozófiai rendszerek (racionalizmus, empirizmus) és társadalom- és államelméletek (társadalmi szerződések) alapvető gondolatai,
- a francia felvilágosodás története, helyszínei (szalonok, páholyok élete), forradalmat előkészítő szerepe,
- a német felvilágosodás nagyjai, társadalmi megkésetttség és forradalom a gondolkodásban.

5. Magyarország a Habsburg Birodalomban

5.1 A mohácsi csata és az ország három részre szakadása

Középszint

A mohácsi vész:

- a Mohácshoz vezető út,
- a mohácsi csata és következményei.

Az ország három részre szakadása:

- a kettős királyválasztástól az Erdélyi Fejedelemség születéséig (1526–1570),
- a három országrész berendezkedésének főbb jellemzői.

Végyári küzdelmek:

- a Török Birodalom helyzete a XVI. században,
- a török terjeszkedés magyarországi állomásai, a várháborúk kora,
- hódoltság és a végyvárak élete, mindennapjai.

Emelt szint

Összetartó erők a három országrészben (török elleni védekezés, gazdaság, vallás):

- a nemzetközi munkamegosztás és agrárkonjunktúra gazdasági és társadalmi hatásai,
- a három részre szakadt Magyarország gazdasági és társadalmi helyzete, tulajdonviszonyai,
- a reformáció hazai elterjedésének szinterei, irányzatai, kimagasló alakjainak tevékenysége,

- a hazai reformáció kulturális és társadalmi hatásai, szerepe a magyar társadalom identitásának megőrzésében.

A rendi és vallási törekvések összekapcsolódása a Bocskai-féle szabadságharcban:

- a magyar rendi mozgalom ideológiája (Szentkorona-tan, Hármaskönyv),
- a Bocskai-szabadságharc rendi és vallási mozgatórugói.

5.2 Az Erdélyi Fejedelemség virágkora

Középszint

Erdély helyzete, lehetőségei és korlátai:

- Erdély földrajzi és regionális helyzete,
- az erdélyi államiság jellemzői (az erdélyi rendek és a fejedelem viszonya, állandó külpolitikai fenyegetettség, viszonylagos belpolitikai önállóság),
- változó mozgástér a nagyhatalmak között – Erdély virágkorának és hanyatlásának főbb szereplői és állomásai.

Erdély sajátos etnikai és vallási helyzete:

- Erdély: négy nép és három nemzet,
- Erdély vallási, felekezeti viszonyai.

Emelt szint

Bethlen Gábor kül- és belpolitikája:

- az erős fejedelmi hatalom kiépítése és működése Bethlen Gábor idején,
- az Erdélyi Fejedelemség külpolitikájának alapvonásai (hintapolitika, országegyesítési kísérletek, török függés), beavatkozások a harmincéves háborúba.

Gazdaság és kultúra Erdély aranykora idején:

- az erdélyi aranykor gazdasági háttere (birtokpolitika, monopóliumrendszer),
- Bethlen Gábor kultúrpolitikája (a protestantizmus sokrétű támogatása, a külföldi kapcsolatok),
- etnikumok és vallások Erdélyben.

5.3 A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc

Középszint

A Rákóczi-szabadságharc kitörésének okai:

- a török kiűzésének az ára (Habsburg abszolutizmus előretörése, rendi és vallási sérelmek, növekvő társadalmi elégedetlenség, népi mozgalmak),
- a Rákóczi-szabadságharc kitörésének közvetlen előzményei.

A Rákóczi-szabadságharc fordulópontjai.

Kölcsönös engedmények a szatmári békében:

- a Rákóczi-szabadságharc kimenetele,
- a szatmári béke „pontjai”, a kölcsönös engedmények okai és következményei.

Emelt szint

A török kiűzésének kérdései és Zrínyi Miklós:

- a Habsburg és a Török Birodalom nagyhatalmi helyzetének változásai és az egymáshoz fűződő kapcsolataik alakulása a XVII. században,
- a hagyományos hatalmi rendszer (rendi dualizmus) felbomlása Magyarországon,
- magyar rendi mozgalmak a XVII. század második felében,
- Zrínyi Miklós pályafutásának legfontosabb állomásai, életműve.

Célok és lehetőségek a Rákóczi-szabadságharcban:

- a Rákóczi-szabadságharc sikereinek és kudarcainak háttere (a szabadságharc alakulásának társadalmi, gazdasági, hadászati és nagypolitikai dimenziói),

- a kuruc állam és társadalom: a társadalmi és politikai berendezkedés alternatívái (erős fejedelmi hatalom, a rendi konföderáció problematikája, a rendek és a katonáskodó jobbágyparaszság kapcsolata),
- a kuruc szabadságharc nemzetközi környezete (partnerek, ellenfelek, a rendi hatalomátvétel lengyel példája, a függetlenség korlátai és lehetőségei).

5.4 Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban

Középszint

Demográfiai változások, nemzetiségi arányok alakulása:

- az új honfoglalás: a népmozgások és a betelepítések főbb jellemzői és irányai,
- demográfiai és etnikai változások a XVIII. századi Magyarországon.

Mária Terézia és II. József:

- Mária Terézia és II. József uralkodása, legfontosabb rendeleteik,
- a felvilágosult abszolutizmus és a magyar rendek viszonya.

Emelt szint

Az udvar és a rendek viszonyának alakulása:

- Magyar Királyság és a Habsburg Birodalom kormányzati struktúrája,
- a magyar állam és a Habsburg Birodalom jogviszonya,
- (Pragmatica Sanctio, rendi dualizmus).

5.5 Művelődés, egyházak, iskolák

Középszint

A hazai reformáció és a barokk kultúra kiemelkedő alakjai és alkotásai:

- a magyarországi reformáció és katolikus megújulás legfőbb állomásai, meghatározó alakjainak tevékenysége (Károli Gáspár, Pázmány Péter),
- a protestáns és a katolikus hitélet alapvonásai, a magyarországi egyházak szervezeti felépítése, szellemi központjai,
- protestáns művelődés és a barokk művészet legfontosabb helyszínei, alkotói.

Emelt szint

Az állami oktatáspolitikai megjelenése:

- az iskolák működése, tantárgyak, taneszközök, a tanítók és a diákok viszonya az újkorban; az akkori és a mai iskolai élet összehasonlítása,
- a felvilágosított abszolutizmus lépései az oktatás korszerűsítésére,
- az állam és egyház viszonyának alakulása az újkori Habsburg Birodalomban.

6. A polgári átalakulás, nemzetállamok és az imperializmus kora

6.1 A francia polgári forradalom politikai irányzatai, az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata

Középszint

Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának elemzése:

- a polgári szabadságjogok,
- a népfeltség elvének érvényesülése a kiáltványban.

Emelt szint

A francia forradalom főbb irányzatainak (királypártiak, alkotmányos monarchisták, girondiak, jakobinusok) legfontosabb jellemzői és ezek többszemponú összehasonlítása:

- az egyes irányzatok társadalmi és politikai jellemzői,
- a társadalmi és a politikai szerep változása a forradalom menetében.

Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának elemzése, összevetése az eszmetörténetben tanultakkal:

- a felvilágosodás alapvető elveinek érvényesülése a kiáltványban,
- a kiáltvány összevetése az amerikai Függetlenségi Nyilatkozattal.

6.2 A napóleoni háborúk és a Szent Szövetség Európája (csak emelt szinten)

Tartalmi elemek

A napóleoni háborúk fordulópontjai.

A bécsi kongresszus és a Szent Szövetség rendszerének vizsgálata. A nagyhatalmi érdekek birodalmi és ideológiai összetevőinek elemzése:

- a nagyhatalmakat irányító szempontok: hatalmi politika és konzervatív szolidaritás,
- egy nagyhatalom politikájának nyomon követése a tárgyalásokon,
- a diplomácia új útjai a XIX. század elején.

6.3 A XIX. század eszméi

Tartalmi elemek

A főbb eszmeáramlatok (liberalizmus, nacionalizmus, konzervativizmus és szocializmus) alapvető elgondolásainak áttekintése források és ábrák feldolgozásával:

- az egyes irányzatok jellemzőinek felismerése,
- az egyes irányzatok társadalmi hátterének vizsgálata.

A legfontosabb állam- és alkotmányjogi fogalmak:

- alkotmány, parlament, képviselői rendszer, szavazati jog, hatalommegosztás.

6.4 Az ipari forradalom és következményei

Középszint

Az ipari forradalom kibontakozásához vezető tényezők feltárása és az ipari forradalom egyes szakaszai főbb jellemzőinek értelmezése források, térképek, grafikonok és képek alapján:

- a mezőgazdaság, a könnyűipar, a nehézipar egymásba kapcsolódó fejlődése,
- a közlekedés forradalma,
- egy feltaláló és találmánya.

Az ipari forradalom teremtette ellentmondások feltárása írott források, ábrák és képek alapján:

- a környezet átalakításának pozitív és negatív hatásainak kölcsönhatása,
- a találmányok és a mindennapi élet,
- a nagyipari munkásság létrejötte,
- a környezet rombolása és építése,
- a nyomor és az életkörülmények javulása,
- műveletlen tömegek és a tömegek művelődése.

Emelt szint

Az ipari forradalom hatásainak elemzése források, térképek, grafikonok segítségével:

- a demográfiai robbanás és az ipari forradalom kölcsönhatása,
- városiasodás és ipari forradalom,
- a társadalmi szerkezet átalakulása.

6.5 Nagyhatalmak és katonai-politikai szövetségek a századfordulón

Középszint

Az USA nagyhatalommá válásának nyomon követése térképek, források és vázlatok feldolgozásával:

- az amerikai polgárháború gazdasági, társadalmi és alkotmányos vonatkozásai,
- az amerikai gazdasági fellendülés összetevői, az amerikai expanzió a világban.

A német egységmozgalom nyomon követése térképek, források és vázlatok feldolgozásával: – a német egységmozgalom folyamata.

Tematikus térképek, szöveges források és ábrák feldolgozása révén a balkáni helyzet megértése és elemzése:

- a Balkán etnikai, vallási sokszínűsége, gazdasági és társadalmi elmaradottsága,
- nemzeti törekvések a Balkánon,
- a keleti kérdés problematikája,
- az Osztrák–Magyar Monarchia Balkán-politikájának elemzése.

Emelt szint

Tematikus térképek, szöveges források és ábrák feldolgozása révén a szövetségi rendszerek kialakulásának feldolgozása:

- a hatalmi politika gazdasági, demográfiai mozgatórugói,
- az antant és a kettős, majd hármas szövetség létrejötte.

Tematikus térképek, forrásrészletek, diagramok, képek és szöveges források alapján a gyarmatbirodalmak jellemzése:

- a gyarmatosítás jellege a XIX. és a XX. század fordulóján,
- a brit, a francia és a német gyarmati versengés jellemzői.

6.6 Tudományos, technikai felfedezések, újítások és következményeik

Középszint

Forrásrészletek, tematikus térképek és ábrák feldolgozásával a második ipari forradalom jellemző vonásainak (tőkekoncentráció, új iparágak, tudomány szerepe stb.) elemzése:

- a második ipari forradalom technikai és tudományos összetevői,
- az ipari forradalom hatása az ipar szerkezetére és az egyenlőtlen fejlődésre,
- a környezet fokozódó pusztításának bemutatás és elemzése,
- a technikai fejlődés hatására a mindennapok gyors átalakulása, s az ebből eredő pozitív és negatív követelmények elemzése.

Emelt szint

Forrásrészletek, tematikus térképek, képek és ábrák elemzésével a második ipari forradalom korszaka technikai újításainak és legjelentősebb személyiségeinek megismerése, munkásságuk hatásának elemzése:

- a robbanómotorok, a hírközlés, az elektronika és a vegyipar új tendenciáinak áttekintése,
- egy-egy feltaláló tevékenységén keresztül a korszak fő jellemzőinek bemutatása,
- a fejlődés és a környezeti károk kölcsönhatásának elemzése,
- a társadalom átrétegződése,
- az új társadalmi és kulturális jelenségek hatása a gondolkodásra (Revizionizmus, Freud, Nietzsche stb.).

7. A polgári átalakulás kezdetei és kibontakozása Magyarországon

7.1 A reformmozgalom kibontakozása, a polgárosodás fő kérdései

Középszint

A reformkor fő kérdései:

- a hazai gazdaság az 1810-es, 20-as években, a mezőgazdasági árutermelés lehetőségei és nehézségei,
- Magyarország politikai és társadalmi helyzete a reformkor kezdetén (rendi ellenzékiesség és sérelmi politika, a birtokos nemesség helyzetének és gondolkodásának átalakulása, a parasztság differenciálódása, polgárosodás és városiasodás kezdetei, éledező nemzeti, nemzetiségi mozgalmak),
- a polgári átalakulás és nemzetivé válás programjának legfontosabb elemei, akadályai (a reformokat támogató és azokkal szembenálló társadalmi és politikai csoportok, az udvar ellenállása),

- a haza és haladás programja, a reformellenzék főbb gondolatai (polgári átalakulás, érdekegyesítés, a paraszti jogfosztottság felszámolása, a jobbágyfelszabadítás útjai, a hazai gazdaság fejlődési feltételeinek javítása, magyar nyelv és kultúra ügye),
- a reformkor legfontosabb eseményei és szereplői,
- a reformországgyűlések eseményei, főbb eredményei és kudarcai.

Széchenyi és Kossuth reformprogramja:

- Széchenyi reformkori pályafutása, főbb művei, reformgondolatai és gyakorlati tevékenysége,
- Kossuth Lajos reformtevékenysége, a polgárosult köznemesség vezette polgári átalakulás és nemzetteremtés útja,
- Széchenyi és Kossuth vitája (színterei, vitapontok, személyiségük, szembenállásuk okai).

Emelt szint

A rendi országgyűlés és a megyerendszer működése:

- a reformkori rendi törvényhozás, igazságszolgáltatás és a végrehajtó hatalom színterei,
- a rendi országgyűlések szerkezete, működése, a törvényhozás útja,
- a közélet hagyományos és új szerepei és színterei.

A magyar társadalom rétegződése, életformái és viszonyai:

- a nagybirtokos arisztokrácia,
- a nemesi társadalom,
- a parasztság rétegei és differenciálódása,
- polgári és értelmiségi elemek a reformkorban,
- a nemzetiségek és kisebbségek társadalma.

A gazdasági átalakulás jellemzése és elemzése:

- az agrárkapitalizálódás kezdetei Magyarországon,
- az ipari fejlődés kibontakozása,
- a reformkori gazdaságban és társadalomban megjelenő tőkés elemek.

7.2. A reformkori művelődés, kultúra

Középszint

A korszak kulturális életének főbb jellemzői:

- a reformkor kiemelkedő költői, írói, képzőművészei, zeneszerzői és legismertebb alkotásaik,
- a művészek közéleti szerepvállalásai és a nemzeti kultúrát formáló hatásuk.

Emelt szint

A nemzeti érzés megerősödése a magyarság körében:

- a nemzet fogalmának változásai a magyar történelemben,
- a polgári nemzettudat elemei,
- a nemzeti ébredés folyamata a XVIII. század végétől (a magyar nyelv ügye),
- a magyarok és a hazai nemzetiségek aránya, lakóhelyük a reformkorban.

A nemzeti érzés megerősödése a nemzetiségek körében:

- a hazai nemzetiségek nemzeti ébredésének legfőbb állomásai,
- a hazai nemzetiségek társadalmának rétegződése, a magyar nemzet és a hazai nemzetiségek viszonya a reformkorban.

7.3 A polgári forradalom

Középszint

A pesti forradalom eseményeinek bemutatása:

- az 1848. március 15.-ei események részletes bemutatása, megjelenítése.

Az áprilisi törvények jelentősége és fontosabb pontjainak elemzése:

- az „áprilisi alkotmánynak” a polgári társadalom kialakulását biztosító törvényei,
- a politikai berendezkedésre és az ország státusára vonatkozó cikkelyek,
- az áprilisi törvények megvalósulása, történelmi jelentősége.

Emelt szint

A 48-as forradalmi mozgalmak célkitűzéseinek összevetése:

- az 1848-as európai forradalmak közös és eltérő vonásai (kitörésük okai, résztvevők, eredményeik, alkotmányosság, nemzeté válás és függetlenségi kérdés, köztársasági vonulat).

A német, az olasz és az ausztriai mozgalmak hatása a magyar szabadságharcra:

- a Habsburg országokban lezajló 1848/49-es forradalmak története,
- hatásuk a magyar eseményekre, a magyar forradalom nemzetközi kapcsolatai és az ellenforradalom erői.

Nemzetiségi törekvések a Habsburg Birodalomban:

- a magyar forradalom politikai vezetésének, valamint a bécsi udvarnak a magyar korona nemzetiségeihez fűződő viszonya,
- nemzetiségi elképzelések alakulása az 1848/49-es események sodrában.

7.4 A szabadságharc

Középszint

A főbb hadjáratok, a katonai erőviszonyok:

- a szabadságharc eseménytörténetének szakaszai (nemzeti önvédelem a horvát, az osztrák és az osztrák–orosz intervenció ellen),
- a szabadságharc hadtörténetének csomópontjai (téli és erdélyi hadjárat, tavaszi hadjárat, orosz–osztrák támadás és a szabadságharc bukásának legfőbb állomásai).

A Függetlenségi Nyilatkozat megszületésének politikai körülményei:

- a Függetlenségi Nyilatkozat szövegének vizsgálata,
- keletkezésének körülményei, kül- és belpolitikai hatásai.

A vereség okai:

- a szabadságharc vereségének okai (ellenséges túlerő, a politikai és hadvezetés nézeteltérései, nagyhatalmi támogatás hiánya).

Emelt szint

Ausztria és Magyarország közjogi viszonyának alakulása:

- a szabadságharc idején keletkezett jogi dokumentumok vizsgálata (emlékirat, olmützi alkotmány, Függetlenségi Nyilatkozat),
- a forrásdokumentumok alapján Magyarország státusának alakulása.

Nagyhatalmi elképzelések Közép-Európa szerepéről:

- a Közép-Európát illető nagyhatalmi elképzelések és azok alakulásának bemutatása források alapján.

7.5 A kiegyezés előzményei és megszületése

Középszint

A kiegyezés megszületésének okai:

- a Kiegyezés létrejöttének mozgatórugói (a katonai diktatúra és a centralizációs politika kudarca, a Habsburg Birodalom nemzetközi helyzete, a magyar társadalom és gazdaság helyzete, a passzív ellenállás nehézségei).

A kiegyezés tartalma és értékelése:

- a dualista államrendszer a kiegyezési törvény alapján,
- a kiegyezés mellett és ellen szóló érvek, Kossuth és Deák vitája.

Emelt szint

A kiegyezés alternatívái, a kiegyezéshez fűződő viták:

- a Kiegyezési rendszer bővítési lehetőségei és korlátjai,
- a nemzetiségi törvény és a Kossuth-féle dunai konföderáció,
- Kossuth és Deák vitája a Kasszandra levél és Deák válasza alapján.

7.6 Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában

Középszint

Kibontakozó ipar, fejlődő mezőgazdaság és a közlekedés:

- gazdasági fejlődés jellemzői a dualizmus korában, az ipari forradalom színterei,
- Magyarország és a világgazdaság,
- a monopolkapitalizmus jelenségei hazánkban,
- az állam növekvő befolyása és a liberális gazdaságpolitika,
- a népesedés és foglalkozási megoszlás Magyarországon a századfordulón.

Budapest világvárossá fejlődése:

- Budapest születése és világvárossá válásának legfőbb állomásai,
- a Millennium főbb eseményei.

Az átalakuló társadalom sajátosságai:

- a dualista társadalom rétegei,
- hagyományos, új és átalakuló elemek a társadalomban.

Nemzetiségek a dualizmus korában:

- nemzetiségek arányai, főbb törekvéseik,
- a magyar állam nemzetiségi politikájának alapvonásai a dualizmus korában.

Emelt szint

A polgári állam kiépülése Magyarországon:

- törvényalkotás, a legfontosabb közjogi lépések a polgári állam kiteljesítése felé (népiskolai törvény, közigazgatási törvény, választójog és képviselő, állam és egyház szétválasztása, a zsidóság emancipációja),
- Tisza Kálmán miniszterelnöksége, a dualizmus nyugalmi szakasza.

Magyar nemzetiségi politika és nemzetiségi törekvések:

- népesedés és nemzetiségi viszonyok,
- a nemzetiségi törvény és fogadtatása,
- a nemzetiségekhez való viszony elmérgesedésének okai, a nemzetiségi lét fő kérdései.

A környezet átalakításának következményei:

- infrastruktúrafejlesztés: folyamszabályozás, vasútépítés,
- az iparosítás és a modern urbanizáció pozitív és negatív elemei.

7.7 Az életmód, a tudományos és művészeti élet fejlődése

Középszint

Az életmód változásai a századfordulón:

- a modern városfejlődés és a vidéki városok arculata,
- társadalmi rétegek és életformák a századfordulón,
- a dualizmuskori emberek, csoportok anyagi kultúrája, szokásai, életmódja egy-egy társadalmi réteg mindennapjait, életkörülményeit bemutató források alapján.

A tömegkultúra néhány jelensége Magyarországon:

- a divat, a szórakozás, a sport jellemzői a századfordulón,
- a tömegtájékoztató kialakulása, a sajtó társadalmi szerepe.

A magyar tudomány és művészet néhány kiemelkedő személyisége:

- a hazai természettudomány és technika történetének néhány, a nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő találmányának (torziós inga, dinamó, trafó, porlasztó) ismertetése a vonatkozó források alapján,
- a dualizmus kori építészet legfőbb alkotásai (Országház, Operaház, Millenniumi emlékmű, Iparművészeti Múzeum) a képzőművészet irányzatai (historizmus, romantika, realizmus, szecesszió).
- a századelő zenei és irodalmi életének meghatározó alakjai (Bartók, Kodály, Ady).

Emelt szint

A tömegkultúra néhány jelensége Magyarországon:

a városi ember életmódjában bekövetkezett változások, a tömegszórakozás, a szabadidős tevékenységek (*divat, szórakozás, sport, sajtó*).

8. Az első világháborútól a kétpólusú világ felbomlásáig

8.1 Az első világháború jellege, jellemzői; a Párizs környéki békék

Középszint

A világháború jellemzőinek (gépi háború, hadigazdaság, állóháború stb.) elemzése írásos és képi források, valamint térképvázlatok, ábrák alapján:

- a szembenálló felek gazdasági fejlettsége, erőviszonyai, háborús tervei,
- villámháborúból állóháború,
- a háború hatása a gazdaságra és a hátország lakóira.

Térképvázlatok, diagramok és szöveges források alapján a területi változások nyomon követése, s ezek összevetése az etnikai viszonyokkal:

- a békekötés területi vonatkozásai,
- a győztesek kinyilatkoztatott céljai (nemzeti önrendelkezés) és a valóság. Kisebbségvédelmi rendelkezések.

Emelt szint

A hátország szerepe a háborúban:

- a hátország közvéleményének viszonya a propagandához a háború és a békekötések idején.

Térképvázlatok, diagramok és szöveges források alapján a hatalmi érdekek feltárása, összevetése a békekötések dokumentumainak tartalmával:

- a francia, angol, amerikai és olasz érdekek és érvényesülésük a békekötésekben,
- a kisállamok és a vesztesek érdekérvényesítési lehetőségei a békekönferencián.

8.2 A gazdaság és a társadalom új jelenségei a fejlett világban

Középszint

Szövegek, képek, filmek és ábrák segítségével elemezni a technikai fejlődés társadalom-, életmód-átalakító tevékenységét:

- a modern világ mindennapjai,
- a társadalmi szerkezetátalakulása a fejlett világban.

Szövegek, képek, statisztikák és képek segítségével feldolgozni a női egyenjogúságért vívott küzdelem állomásait és jellegzetességeit. A folyamat összevetése a kor politikai és eszmeáramlataival:

- életmódváltás, új és régi női szerepek,
- a női egyenjogúságért vívott küzdelem áttekintése. A küzdelem formái és sajátosságai.

Emelt szint

Szövegek, képek, filmek és ábrák segítségével a háború utáni gazdasági és társadalmi folyamatok (béketermelésre való áttérés, állami szerepvállalás, egyenlőtlen fejlődés stb.) elemzése:

- az állami szerepvállalás a világháború utáni világgazdaság talpra állításában,
- a társadalom átrétegződése a háború után.

Szövegek, képek, statisztikák és tematikus térképek segítségével a gyarmati országok gazdasági fellendülésének s a kialakuló ellentmondásos mozgalmainak áttekintése:

- a gyarmati világ gazdasági megerősödése – Európa hanyatlása,
- nemzeti felszabadító mozgalmak a Közel-Keleten,
- békés és erőszakos tendenciák Indiában.

8.3 Tekintélyuralmi rendszerek Közép-Európában és az olasz fasizmus (csak emelt szinten)

Tartalmi elemek

Írásos források, plakátok, fotók és filmek feldolgozása alapján a fasizmus elemzése különböző szempontok alapján:

- az olasz fasizmus gazdaságpolitikája, államszervezete és külpolitikája,
- a fasiszta párt és a propaganda.

Írásos források és tematikus térképek alapján a közép-európai és a balkáni fejlődés sajátosságainak feldolgozása, az eltérő és a közös jegyek elemzése:

- gazdasági és társadalmi viszonyok a térségben,
- a parlamentek és a pártok szerepe a térségben,
- a nemzeti, nemzetiségi kérdés rendezetlenségének szerepe a térség országainak belpolitikájában.

8.4 Az USA és az 1929–33-as gazdasági válság

Középszint

Írásos források, diagramok, statisztikák és fotók feldolgozásával a világgazdasági válság kialakulása okainak feltárása:

- az állami beavatkozás kérdése,
- a világgazdaság beszűkülése.

Írásos források és ábrák alapján a válság legfőbb gazdasági (visszaesés, gazdasági modernizáció stb.) és társadalmi (munkanélküliség, nyomor, szélsőségek felerősödése stb.) következményeinek elemzése:

- hitelválság, ipari válság és mezőgazdasági válság,
- munkanélküliség, nyomor, a szélsőségek megerősödése a világban.

Emelt szint

Írásos források, tematikus térképek, grafikonok, kronológiai táblázatok alapján az USA gazdasági és politikai szerepének elemzése:

- az USA szerepe a korszak világgazdaságában,
- az izolacionalizmus.

Írásos források és ábrák alapján a válság legfőbb gazdasági (visszaesés, gazdasági modernizáció stb.) és társadalmi (munkanélküliség, nyomor, szélsőségek felerősödése stb.) következményeinek vizsgálata, az okok és következmények elemzése, az egyes országok egyedi és általános jegyeinek feltárása:

- válság és válságkezelés vonásai az USA-ban,
- a brit válságkezelés.

8.5 A nemzetiszocializmus hatalomra jutása és működési mechanizmusa

Középszint

Dokumentumok alapján a náciizmus alapvető sajátosságainak (totális állam, antiszemitizmus, gazdaságpolitika) elemzése.

Írásos források feldolgozásával a náci ideológia elemzése, az ellenmondások, a módszerek, a szándékok feltárása:

- a náci fajelmélet,
- a demagógia kimutatása a náci ideológiában.

Írásos források, fotók, filmek elemzése révén a náci propaganda módszereinek, céljainak feltárása, elemzése és értékelése:

- a tömeg kezelése,
- a modern média eszközei a náciizmus szolgálatában,
- az erőszak szerepe a náci propaganda sikerében.

Emelt szint

Írásos források, statisztikák, diagramok és képek feldolgozása révén a náci gazdaságpolitika jellemzőinek elemzése, összehasonlítása a korszak más gazdaságpolitikai irányzataival:

- az állami beavatkozás sikerei a gazdaságpolitikában, a szociálpolitikában és a foglalkoztatásban.

8.6 A bolsevik ideológia és a sztálini diktatúra az 1920–30-as években

Középszint

Írásos források, ábrák és fotók elemzésével a bolsevik hatalomátvétel okainak feltárása, az ellentétes felfogások szembesítése:

- az orosz társadalom és gazdaság sajátosságai,
- a háború kiélezte ellentétek,
- a bolsevik hatalomátvétel.

Írásos források és képek (fotók, filmek) feldolgozásával a sztálini diktatúra működésének elemzése:

- a sztálini gazdaságpolitika hatása a mezőgazdaságra és az iparra,
- a félelem állama: koncepciós perek, kitelepítések és munkatáborok.

Emelt szint

Írásos források, ábrák és fotók elemzésével a bolsevik ideológia jellemzőinek feltárása, különböző szempontok szerinti összevetése a korábbi és a kortárs irányzatokkal:

- a bolsevik elmélet a háború előtt,
- a hatalom megragadásának következményei a bolsevizmusra,
- a bolsevizmus hatása a nemzetközi munkásmozgalomra.

Írásos források és képek (fotók, filmek) feldolgozásával a bolsevik propaganda módszereinek és céljainak elemzése, összevetése a korszak más propagandagépezeteivel:

- a megfélemlítés eszközei,
- a média korlátlan uralma – a társadalom fanatizálása,
- a nevelés szerepe.

Írásos források, statisztikák, diagramok és képek feldolgozása révén a bolsevik gazdaságpolitika jellemzőinek elemzése, összehasonlítása a korszak más gazdaságpolitikai irányzataival:

- ideológiai alapok,
- a cél (a hadsereg fejlesztésének) hatásai,
- az elért eredmények relatív és valós tartalma.

8.7 A második világháború előzményei, jelentős fordulatai

Középszint

A világháború előzményei.

Írásos források, képek (fotók és filmek), tematikus térképek, kronológiák feldolgozása révén a háború főbb eseményei jelentőségének elemzése:

- A háború vázlatos áttekintése a főbb események kiemelésével.

Írásos források, képek (fotók és filmek) és tematikus térképek feldolgozása alapján a háború főbb jellemzőinek vizsgálata:

- a háború jellegének elemzése,
- a háború gazdasági és haditechnikai vonatkozásainak vázlatos áttekintése.

A holocaust.

Emelt szint

A szövetséges hatalmak együttműködésének elemzése.

Háborúellenes katonai és polgári erőfeszítések.

8.8 A hidegháború és a kétpólusú világ jellemzői

Középszint

Írásos források, tematikus térképek, kronológiák és ábrák feldolgozása révén az ENSZ kialakulásának, működésének és szerepének megismerése:

- az ENSZ kialakulása, politikai szerepe a világpolitikában,
- az ENSZ felépítése és működési mechanizmusa.

Nemzetközi konfliktusok a hidegháború idején.

Emelt szint

Írásos források, képek (fotók, filmek) feldolgozásával Nyugat-Európa újjáépítésének és a közös európai intézményrendszer kialakulásának bemutatása:

- Marschall-segély és következményei,
- az EU kialakulásának történelmi háttere.

Írásos források, tematikus térképek, kronológiák és ábrák feldolgozása révén a gyarmati rendszer felbomlása okainak és a harmadik világ jellegzetességeinek bemutatása:

- a világháború hatása a gyarmatok és a gyarmattartók gazdasági és politikai kapcsolatára,
- a Szovjetunió szerepe a függetlenségi mozgalmakban,
- békés és fegyveres függetlenségi mozgalmak,
- új államok a Kelet és a Nyugat között.

8.9 A szocialista rendszerek bukása

Középszint

Írásos és képi (fotó, film, karikatúra, plakát) források, statisztikák és ábrák feldolgozása révén a szovjet blokk jellemzőinek elemzése:

- a szovjet gazdasági modell kelet-közép-európai kényszerű átvételei,
- különbségek térben és időben a szocialista táboron belül.

Írásos és képi (fotó, film, karikatúra, plakát) források, statisztikák és ábrák feldolgozásával a szocialista rendszer összeomlásának nyomon követése, a szerteágazó okok elemzése:

- a rendszerváltás békés és erőszakos formái – gazdasági, társadalmi és politikai összetevők.

9. Magyarország története az első világháborútól a második világháborús összeomlásig

9.1 Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása és következményei

Középszint

Írásos dokumentumok és térképek alapján a trianoni béke elemzése területi, jogi és politikai szempontból:

- a trianoni béke területi vonatkozásai,

- Magyarország politikai és katonai helyzete a békében.
- Írásos források, statisztikák és tematikus térképek feldolgozásával a trianoni béke etnikai és gazdasági következményeinek elemzése:
- az államhatárok és az etnikai viszonyok összevetése,
 - a közvetlen gazdasági hatások elemzése (pl. nyersanyag és feldolgozóipar elvágása),
 - a térség egészét érintő távlati hatások elemzése (autarkias gazdaságok, lassúbb gazdasági fejlődés stb.).

Emelt szint

Írásos források, képek, filmrészletek alapján az őszirózsás forradalom és a Károlyi-kormány bel- és külpolitikai helyzetének elemzése:

- a gazdasági helyzet és kezelése,
- az antanttal és az utódállamokkal folytatott politika,
- a társadalmi feszültségek kezelése.

Írásos források, képek és filmek alapján a tanácskormány politikája főbb kérdéseinek elemzése és megvitatása:

- a hatalomátvétel és értelmezése,
- a tanácskormány programja a föld- és a nemzetiségi kérdésről,
- a tanácskormány és a világforradalom.

Írásos források, statisztikák, tematikus térképek alapján a trianoni béke torzító hatásainak vizsgálata a magyar társadalomfejlődésre és politikai berendezkedésre:

- a társadalom modernizációjának lelassulása,
- repatriáltak tömegeinek beillesztése a társadalomba,
- a bal és a jobboldali szélsőségek felerősödése – hatása a politikai intézményrendszerre,
- az antiszemitizmus felerősödése.

9.2 A Horthy-rendszer jellege és jellemzői

Középszint

Írásos források, statisztikák és tematikus térképek alapján a konszolidáció folyamatának elemzése:

- gazdasági konszolidáció,
- politikai konszolidáció.

Emelt szint

Írásos források alapján életutak, politikusok szereplésének vizsgálata eltérő politikai helyzetekben:

- a konzervatív politikus életpályája (pl. Teleki Pál vagy Bethlen István),
- a változás nyomon követése egy életpályán keresztül (pl. Bajcsy-Zsilinszky Endre).

Írásos források és statisztikák alapján a gazdasági válság politikai hatásainak elemzése:

- a szélsőségek felerősödése,
- Gömbös Gyula programja és politikája.

9.3 Művelődési viszonyok és az életmód

Középszint

Írásos források, képek, filmrészletek és karikatúrák alapján a társadalmi és életmódbeli változások elemzése:

- az új és a régi társadalom együttélése,
- a modern világ életvitelének (autó, mozi stb.) megjelenése.

Emelt szint

Írásos források, képek alapján a klebelsbergi kultúrpolitika összetevőinek vizsgálata:

- az iskolareform és elfogadtatása a politikával,
- a kultúrfőlény gondolköre.

Írásos források, képek, filmek alapján a magyar tudomány és művészet társadalmi és politikai szerepének elemzése:

- kiemelkedő tudós pályájának elemzése (pl. Szekfű Gyula, Szentgyörgyi Albert),
- Kiemelkedő művész pályájának elemzése (pl. Bartók Béla, Kodály Zoltán).

9.4 A magyar külpolitika mozgástere, alternatívái

Középszint

Írásos források, tematikus térképek és statisztikák alapján a magyar külpolitika elemzése gazdasági, ideológiai és politikai szempontból:

- a magyar külpolitika és a revízió,
- a külpolitika gazdasági vonatkozásai,
- a magyar külpolitika ideológiai vetülete.

Emelt szint

Írásos források, képek és filmrészletek alapján a magyar külpolitika és mozgásterének vizsgálata:

- célok és lehetőségek változása a harmincas években,
- a békés revízió és hatalmi háttere.

Írásos források alapján a revíziós politika, valamint gazdasági, politikai és ideológia hatásainak elemzése:

- a békés revízió területi, népességi és gazdasági vonatkozásai,
- a visszacsatolt területek kezelése.

9.5 Magyarország részvétele a világháborúban

Középszint

Írásos források, térképek, képek és filmrészletek alapján a világháborús magyar katonai részvétel elemzése:

- a háborúba való belépés körülményei,
- a magyar hadsereg állapota,
- a Szovjetunió elleni háború és katonai következményei.

Emelt szint

Írásos források alapján a magyar elit kiűtkereséseinek elemzése:

- a Kállay-kormány „hintapolitikája”,
- Magyarország diplomáciai és katonai lehetőségei.

Írásos források alapján a háborúellenes törekvések elemzése:

- a polgári ellenzék törekvései,
- a Kommunista Párt politikája.

9.6 A német megszállás és a holocaust Magyarországon

Középszint

Írásos források, statisztikák és tematikus térképek alapján Magyarország háborús katasztrófába sodródásának elemzése:

- a német megszállás,
- a térség katonapolitikai helyzete.

Írásos források, képek és filmrészletek alapján a magyar zsidóságot ért tragédia összetevőinek elemzése:

- gettókba kényszerítés,

- deportálás,
- a budapesti zsidóság sorsa,
- cigányholocaust.

Emelt szint

Írásos források és képek alapján a magyarországi zsidóság történetének áttekintése a XX. század első felében:

- az antiszemitizmus alakulása,
- a zsidótörvények,
- ellenállás és mentés a holocaust idején.

10. Magyarország 1945-től a rendszerváltozásig

10.1 A szovjet felszabadítás és megszállás

Középszint

Harci cselekmények:

- Budapest körülzárása és ostroma,
- az ostromgyűrű áttörésére tett sikertelen kísérletek,
- a szovjet hadsereg katonáinak magatartása a magyar lakossággal szemben,
- a szovjet hadsereg jelenlétének politikai és gazdasági következményei.

A háborús veszteségek:

- emberáldozatok és veszteségek: elesettek, deportáltak, kivégzettek, civil áldozatok; hadifoglyok, emigráltak; meg nem születettek,
- anyagi károk: nemzeti vagyon, ipari és közlekedési létesítmények, állatállomány.

Emelt szint

A győztes nagyhatalmak közötti megállapodások Kelet-Közép-Európa jövőjéről:

- Jalta és Potsdam,
- a szovjet külpolitikai tervei és prioritásai a térségben,
- a SZEB és a Vörös Hadsereg tevékenysége Magyarországon,
- a nagyhatalmi döntések és a békeszerződések magyarországi vonatkozásai és következményei.

10.2 A határon túli magyarság sorsa (csak középszinten)

Középszint

A második világháború után kialakult nemzetközi helyzet hatása a magyar kisebbségek helyzetére:

- Csehszlovákia és Jugoszlávia nagyhatalmi megítélése,
- a külpolitikai érdekek hatása a román kormány nemzetiségi politikájára.

A magyar lakosság sorsa a második világháború utáni években:

- erőszakos atrocitások,
- a magyarságot sújtó politikai döntések,
- az üldözés és a hátrányos megkülönböztetés következményei.

10.3 A kommunista diktatúra kiépítése és működése

Középszint

A pártállami rendszer kiépítése és működése.

A diktatúra mindennapjai:

- a totális politikai elnyomás eszközei és módszerei,
- a lakosságot sújtó, a mindennapi életet megkeserítő intézkedések.

Emelt szint

A munkásosztály ideológiai nevelése:

- munkaverseny, békekölcson, Szabad Nép-félóra, szocialistabrigád-mozgalom,
- a „munkásosztály művészete”: a szocialista realizmus,
- tilalmak és elvárások a kulturális életben,
- a sport szerepe az „ötvenes években.

10.4 Az 1956-os forradalom és szabadságharc

Középszint

A forradalom előzményei:

- Rákosi Mátyás bukása,
- a Nagy Imre körül szerveződő politikai ellenzék,
- a lengyel események hatása Magyarországon.

A forradalom kitörése és győzelme:

- az október 23-i események,
- a szovjet csapatok beavatkozása,
- a fegyveres harc kibontakozása,
- a sztálinista rendszer politikai és erkölcsi bukása.

A forradalom leverése és a megtorlás:

- a forradalom eredményeinek megszilárdítása érdekében tett lépések,
- a második szovjet beavatkozás,
- a Kádár-rezsimmel szembeni politikai ellenállás,
- a kommunista diktatúra helyreállítása és a megtorlás.

Emelt szint

1956 nemzetközi eseményei:

- az SZKP XX. pártkongresszusa,
- Szovjet–jugoszláv tárgyalások,
- A lengyelországi események.

A nagyhatalmak magyar forradalommal kapcsolatos magatartása:

- a szovjet beavatkozás melletti döntésben közrejátszó nemzetközi megfontolások,
- az amerikai diplomácia magatartása,
- a magyar ügy kezelése az ENSZ-ben.

A magyar forradalom nemzetközi hatása:

- a Szovjetunió kelet-közép-európai politikája,
- Magyarország külföldi megítélése,
- a Szovjetunió, a kommunista rendszer megítélése,
- a szovjet–amerikai kapcsolatok alakulása.

10.5 A Kádár-rendszer jellege, jellemzői

Középszint

Kádár János hatalmának megszilárdítása:

- a pártállami viszonyok helyreállítása,
- a politikai ellenfelek kiiktatása, megsemmisítése vagy megfélemlítése,
- a társadalmi ellenállás megtörése,
- a „szocializmus alapjainak lerakása”.

Eltávolodás a szovjet modelltől:

- a diktatúra módszereinek finomítása,
- az új gazdasági mechanizmus,
- részvétel Csehszlovákia lerohanásában,
- változások Kádár János személyes megítélésében idehaza és külföldön.

Emelt szint

A „legvidámabb barakk”

- A Kádár-rendszer életszínvonal-politikája,
- A lakossági fogyasztás korlátozott kielégítése,
- A szellemi élet területén tett engedmények és kompromisszumok,
- Az emberek mindennapjait jellemző események és jelenségek.

10.6 A rendszerváltozás

Középszint

A szocializmus válsága:

- megoldhatatlan gazdasági problémák,
- a társadalmi elégedetlenség növekedése,
- a Szovjetunió nagyhatalmi helyzetének megroppanása,
- az MSZMP válsága,
- a politikai ellenzéki mozgalmak szerveződése és fellépése.

A III. Köztársaság megszületése:

- az állampárton belüli reformerők aktivizálódása,
- az Ellenzéki Kerekasztal létrejötte,
- a hatalom és az ellenzék közötti tárgyalások eredményei,
- a Köztársaság kikiáltása,
- az 1990. évi parlamenti választás,
- a szovjet csapatok távozása.

Emelt szint

A politikai demokrácia megteremtése:

- parlamenti és önkormányzati választások,
- a kormány és az Országgyűlés jogai és viszonya,
- az önkormányzatok jogai és tevékenysége,
- köztársasági elnök,
- alkotmánybíróság.

Társadalmi változások:

- az állami tulajdon privatizációjának gazdasági és társadalmi következményei,
- a piacgazdasági viszonyok hatása a munkaerőpiacra és a fogyasztásra,
- a gazdasági átalakulás nyertesei és vesztesei.

11. A jelenkor

11.1 A közép-európai régió jellemzői, távlatai, a posztszovjet rendszerek problémái

Középszint

- Gazdasági szerkezetváltás; gazdasági válság.
- A rendszerváltozás utáni magyar gazdaság; a válság következményei.
- A politikai rendszer átalakulása; többpártrendszer, demokratizálódás.
- Nemzeti-etnikai konfliktusok; az államhatárok átrendeződése (Csehszlovákia, Jugoszlávia).
- A volt NDK sajátos helyzete.
- Az európai integrációhoz való csatlakozás feltételei, távlatai.

Emelt szint

- Jugoszlávia felbomlása (*vallási különbségek, nemzetiségi ellentétek, területi viták, háborúk, népirtás, a nemzetközi közvetítés és beavatkozás formái*).
- A balkáni térség etnikai és vallási viszonyai.
- Nemzeti, etnikai és vallási kisebbségek Közép-Kelet-Európában (*helyzetük, a népességen belüli arányuk, kisebbségi jogok*).

- A rendszerváltozás utáni nemzeti-etnikai konfliktusok történeti háttere.
- A kisebbségek érdekvédelmének intézményes formái.

11.2 Az európai integráció története

Középszint

- Az „integráció” tartalma (*a munkaerő, a szolgáltatások, az áruk és a tőke szabad forgalma; oktatási, tudományos és kulturális együttműködési programok, jogrendszer stb.*).
- Nemzeti sajátosságok, a tagállamok kormányainak hatásköre.
- Az Európai Unió intézményei (*az Európai Tanács, az Európai Bizottság, az Európai Parlament, a Miniszterek Tanácsa, az Európai Bíróság és az Európai Számvevőszék*).
- A döntési mechanizmusok főbb elemei; gyakorlata.
- „*Centrum-periféria*” az Európai Unióban. A támogatások rendszere.

Emelt szint

- Az integráció kialakulásának folyamata; az együttműködés fázisai (*a Montánunió, Római Szerződés, az EGK, vámunió, a Schengeni Egyezmény, a Maastrichti Szerződés, az Európai Unió, az Európai Gazdasági Térség, az euro bevezetése*).
- A bővítés fázisai; a csatlakozó országok (*1973, 1981, 1986, 1995*).
- A gazdasági fejlődés jellemzői, az EU világgazdasági rendszerben elfoglalt helye.
- Eltérő érdekek, vélemények az Európai Unión belül.
- Az Európai Unió működésének, intézményeinek tervezett reformja.
- Az EU-tagság feltételrendszere, a tagfelvétel rendje.
- Az EU további kiterjesztésének távlatai.

11.3 A „harmadik világ”

Középszint

- A gyarmati múlt öröksége.
- A „*harmadik világ*” helye a világgazdaságban.
- Különbségek a „*harmadik világ*” országai között (*gazdasági mutatók, politikai berendezkedés, egészségügy, oktatás stb.*).
- Polgárháborúk, háborúk, nemzeti, etnikai és vallási konfliktusok, terrorizmus – diktatórikus berendezkedés.
- Népeség-növekedés, szegénység, élelmezési válság.
- Az oktatás és egészségügy fejlesztésének nehézségei (*analfabetizmus, szakemberhiány, ivóvízhiány, védőoltások hiánya, AIDS stb.*).
- Szegénység és természeti tényezők.
- Nemzetközi összefogás: a segélyszervezetek tevékenysége, szociális programok.
- Adósságválság – megoldási kísérletek.
- Kivándorlás, menekültkérdés; a migráció problémája.

Emelt szint

- A „*harmadik világ*” gazdaságainak azonos és különböző vonásai (*technológia, infrastruktúra, az export összetétele, foglalkoztatási mutatók, államadósság stb.*).
- A népeség-növekedés szociokulturális háttere.
- A népeség-növekedés ideológiai háttere (*szokások, hagyományok, vallási nézetek-hiedelmek*).
- Az analfabetizmus és a túlnépesedés kölcsönhatása.
- Kísérletek a népeség-növekedés szabályozására.
- Az AIDS gazdasági és társadalmi következményei az afrikai kontinensen.
- Átlagéletkor a „*harmadik világban*”.

11.4 Fogyasztói társadalom; ökológiai problémák, a fenntartható fejlődés

Középszint

- A gazdasági növekedés és a fenntartható fejlődés összeegyeztetésének nehézségei.
- A környezetszennyezés forrásai és formái (*a levegő, a víz, a talaj károsodása*).
- Látható és láthatatlan szennyezések (*gázok, gőzök, olajszenyveződés, egyéb vegyipari melléktermékek, radioaktivitás*).
- Az ózonlyuk, az üvegházhatás és a globális felmelegedés következményei.
- Az oxigénkészletek és ivóvízkészletek veszélyeztettségének mértéke.
- A hulladék elhelyezésének problémája (*veszélyes hulladékok*).
- A hulladék újrafelhasználásának feltételei (*szelektív hulladékgyűjtés, korszerű technológia*).
- A nemzetközi összefogás lehetőségei és nehézségei.
- A zöldek mozgalma; környezetvédő szervezetek (*céljaik, tevékenységük, eszközeik*).
- A zöld mozgalmak nemzetközi kapcsolatai, szervezetei (*pl. zöld frakció az Európai Parlamentben vagy a Green Peace mozgalom*).

Emelt szint

- A fogyasztói társadalom és a pazarlás.
- A rövid- és hosszú távú érdekek ellentmondása; a gazdasági haszon és a környezetvédelem összeegyeztetésének nehézségei.
- Az „eldobható” termékek kultusza – a szemléletváltás nehézségei.
- Az állam megelőző tevékenysége (a környezet védelmét biztosító jogrend megalkotása, a környezetbarát *technológiát alkalmazó vállalkozások támogatása, a szelektív hulladékgazdálkodás népszerűsítése és támogatása, a környezettudatos magatartást segítő oktatási programok támogatása, az állami médiák célnak megfelelő működtetése stb.*).
- Az állami intézményrendszer feladatai (*a jogszabályok betartásának ellenőrzése, a hulladékok elhelyezésének és különösen a veszélyes hulladékok kezelésének felügyelete, hatékony fellépés és eljárás a környezetvédelmi szabályok megszegőivel szemben*).
- A környezet megóvására vonatkozó jogszabályok betartatásának nehézségei.
- Civil kezdeményezések (*környezetszennyező üzemek bezáratása, a gépkocsiforgalom korlátozása vagy elterelése, fa- és virágültetés, hulladékgyűjtés, patakmedertisztítás stb.*).
- Az oktatási rendszer lehetőségei (*oktatási programok, szakkörök, erdei iskolák stb.*).
- Környezetvédő politikai és társadalmi mozgalmak (*zöld pártok, egyesületek, szervezetek*).

11.5 A globális világ kihívásai és ellentmondásai (csak középszint)

Tartalmi elemek

- A gépi-technikai tömegkultúra; a szabadidő eltöltésének új és legújabb változatai.
- A kommunikáció új formái (*e-mail, Internet, mobil, SMS*).
- Az információs-kommunikációs technológia (ICT) mindennapi szerepe.
- Divat és tömegtermelés – a kultúra és a fogyasztás uniformizált jelenségei a jóléti társadalmakban (*plaza, hipermarket, wellness, multiplex, McDonald's stb.*).
- A televíziós tömegkultúra jellegzetességei (*szórakoztató ismeretterjesztés, sorozat, talk show, nyereményjáték, szappanopera, thriller, akciósorozat, valóságshow stb.*).
- A modern tömegkultúra erőszak-központúsága (*filmek, játékok, reklámok*).

- A reklámok szerepe a fogyasztói társadalom szokásrendjének alakításában (*reklám-sztereotípiák, a figyelemfelkeltés eszközei; állandó akciók és nyeremények*).
- A tömegkommunikáció, a médiák, (*a sajtó, a rádió, a televízió, az Internet*).